

Krystýnek, Jiří

Sociální problematika moravského Valašska v díle Metoděje Jahna

In: *Literárněvědné studie : profesoru Josefu Hrabákovi k šedesátinám*.
Jeřábek, Dušan (editor); Kopecký, Milan (editor); Palas, Karel (editor).
Vyd. 1. Brno: Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1972, pp. 143-150

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120795>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SOCIÁLNÍ PROBLEMATIKA MORAVSKÉHO VALAŠSKA V DÍLE METODĚJE JAHNA

J I Ř Í K R Y S T Ý N E K

Moravské Valašsko patřilo v minulosti ještě zcela nedávné k nejhudším a hospodářsky nejzaostalejším oblastem naší vlasti. Sociální rozpory se tu vyhocovaly se zvláště palčivou naléhavostí. Je logické, že u všech spisovatelů-realistů, kteří Valašsko ve svých dílech zobrazovali, se v té nebo oné podobě musela objevit i jeho sociální problematika. Výjimkou zde ovšem není ani Metoděj Jahn,¹ který téměř celým svým životem i dílem je těsně spjat s rodným Valaškem.² Odtud jsou jeho nejzdařilejší postavy i nejkrásnější pasáže krajinných líčení. Jahn poznal svéráznou strukturu života na Valašsku jako snad žádný jiný ze spisovatelů této oblasti a své poznání dovedl také vyjádřit v umělecky vyzrálých tvarech, zejména v pozdních sbírkách povídkových, když se vymanil z jednotvárného pesi-

¹ O Metoději Jahnovi srov. zejména: František Žákavec, *K dílu Metoděje Jahna*, Moravskoslezská revue 1919/20, str. 41n.; Engelbert Šubert, *Methoděj Jahn, básník valašských hor*, Moravskoslezský sborník 1919/20, str. 11–20; *Metoděj Jahn, člověk a dílo* (uspořádal Adolf Veselý), Brno 1925; Vojtěch Martínek, *K sedmdesátým narozeninám Metoděje Jahna*, Černá země 12, 1935–36, str. 17–20; týž, *Metoděj Jahn*, Praha 1943; Bedřich Slavík, *Metoděj Jahn*, Naše Valašsko 6, 1940, str. 136n.; týž, *Kořeny*, Ostrava–Praha 1944, str. 204–236; týž, *Pisemnictví na moravském Valašsku*, Olomouc 1947, 279–286, str. 332–339; Jaroslav Kunc, *Slovník soudobých českých spisovatelů I*, Praha 1945, str. 299–301; František Pražák, *Spisovatelé učitelé*, Praha 1946, str. 59–63; Jiří Krystýnek, *75 let Metoděje Jahna*, Krásná zem 14, 1940, str. 98–99; týž, *Odras třídní ideologie v literatuře beskydské* (rkp. disert. práce), Brno 1951, str. 118–130, 207–214; Oldřich Rafaj, *Život a dílo Metoděje Jahna* (rkp. diplomní práce), Brno 1958; tam také ostatní literatura.

² Metoděj Jahn se narodil 14. října 1865 ve Valašském Meziříčí, kde také absolvoval gymnasium. Po jednoročném studiu na učitelském ústavu v Brně se vrátil do rodného kraje a nikdy jej již neopustil. V prvním svém působišti Zašové, typické valašské dědině, obklopené krásnou přírodou, ale plné bída a zaostalosti, zabral se již do pilného studia psychologie valašského lidu. Zůstal tam 14 let. Tam se také oženil se svou studentskou láskou Žofií Libosvářskou a tam také se mu narodilo pět dětí, z nichž však Zofie brzy zemřela. R. 1901 se dostal na jednotřídku do Komárovic u Kelče, kde žil a tvořil plných 18 let. V Komárovicích se mu narodily ještě dvě děti. Tam však také počal osud Jahna tvrdě stíhat. V několika letech mu zemřely tři dcerušky. Po válce v září 1919 dostal místo ředitele národní školy v Rožnově pod Radhoštěm. Zde jako by se do jeho mysli, těžce zkrúšené ranami osudu, vlil nový život. V malebném horském městečku ožila znovu jeho tvůrčí síla. Od kritického realismu svých mladých let přechází nyní ke krajinné lyrice a veršovaným idylám. V Rožnově žil nepřetržitě ještě plných 23 let. Teprve těsně před smrtí byl převezen do nemocnice v Hranicích, kde 14. září 1942 zemřel. Jeho milované Valašsko se s ním i v tehdejší těžké válečné době rozloučilo v Rožnově imponantním průvodem.

mismu a začal si bližší všimnout i krajiny. I potom však zůstal především charakterologem a typologem valašského lidu, zvláště ve své prozaické tvorbě. Teprve ve veršovaných idylách a krajinné lyrice Jahnova slunného roznovského stáří se dostává do popředí krása valašských hor. Tehdy se však u Jahnova projevil také už výrazný odklon od sociální problematiky rodného kraje, která ho tak silně a téměř výlučně poutala v prvním období jeho literární tvorby i v jeho zralých mužných letech.

Konec 19. a počátek 20. století se na Valašsku vyznačuje rychle postupující proletarizací vesnice, prohloubením sociálních rozporů, rozmnožením a zbláčením vesnické chudiny, v níž se rozmáhá alkoholismus, pověry, náboženské předsudky, zločinnost a sudičství. To všechno se nutně muselo odrazit i v literatuře. Někteří spisovatelé v tomto období pronikají již hluboko pod malebný folkloristický povrch valašského venkova a ukazují, jak daleko dospěl již rozklad valašské vesnice, když kapitalismus vykonal i tu své destruktivní dílo. Přestože v ojedinělých případech (jako např. Frant. Sokol Tůma) správně vytyčili, že podstata sociální nespravedlnosti také na vesnici tkví v třídních rozporech společenského systému, žádný z nich nevidí konkrétní, reálnou cestu k odstranění těchto protikladů. Myšlenka na sociální revoluci je jim zcela cizí. Sám Jahn byl vychován v ovzduší náboženského tradicionalismu a konzervatismu, neuvažuje vůbec o možnosti násilného zvratu společenského řádu, v němž vyrostl a v nějž přes všechny rozpory, nesrovnalosti a nespravedlnosti, které ve svém díle odhalil a odsoudil, věří. Nedostatek třídního pohledu a třídního hodnocení se markantně projevuje zejména v pozdních pracích Jahnových, které jako by se myšlenkově vracely hluboko zpět až do první poloviny 19. století. Mohutný nástup dělnické třídy na konci 19. a na počátku 20. století Jahnovi zcela uniká. Zdravé jádro národa vidí jedině v rolnictvu, které podle jeho názorů je narušováno a rozleptáváno rychlým rozmachem urbanizace a industrializace. Jako by tu ožily staré narodnické myšlenky o zhoubném vlivu města a pokračující technizace na původní neporušenou krásu a idylku venkova. Třídní rozpory vesnice nyní už Jahn nevidí; je staromilsky zahleděn do idealizované viděné minulosti, jako by zcela zapomněl na „temné obrazy z valašské dědiny“, jak sám v podtitulu označil povídkovou sbírku *Nevzešlo ráno...* v dobách svého literárního zrání. Ve skutečnosti však nezapomněl. Příčina je jinde. Po první světové válce, kdy Jahnovo hmotné i společenské postavení se podstatně zlepšilo (r. 1919 přichází natrvalo do Rožnova jako ředitel národní školy) a kdy se konečně vzpamatoval z těžkých ran osudu (na předchozích působištích mu ze sedmi dětí zemřely čtyři), podlehl stárnoucí spisovatel iluzi, že osvobození národní a znovunabytí státní samostatnosti přineslo s sebou i zásadní zlepšení sociálního postavení valašského lidu. Přiznal se k tomu sám v básni *Zašová*.³

Těžký byl život, hořký byl i chléb,
trpěl jsem já a se mnou celá ves,
hloubil-li se však v mysl péčí hřeb,
v srdci jsem víru v lepší zítfek nes'.

³ Metoděj Jahn, *Písně rodného kraje*. Básnické dílo s doslovem dr. B. Slavíka. Olomouc 1946, str. 14.

Přišel a dnes tam lidem lehčeji,
dědina má jak omlazenou líc,
vzkřísila se už, s novou nadějí
k budoucím časům pevně vzhlížejíc.

Jahn tehdy již nedokázal realisticky vidět skutečnost, která se nejenom nezlepšila, ale v jistých obdobích — zejména v letech velké hospodářské krize — ještě zhoršila.

Na Jahnovi je možno názorně dokumentovat, jak nepochopení základních zákonů vývoje lidské společnosti vede často i u spisovatele výrazně realistického založení nakonec k poklesu realistického vidění skutečnosti. V posledních letech života, strávených v rožnovském ústraní, Jahn jako by nadobro ztrácel kontakt se sociální realitou Valašska, přestože žil v samém jeho středu.

Ostatně ani ve svých prvních povídkových pracích Jahn nikde přímo neútočí na soudobý společenský řád. Jestliže jeho prózy se přesto silou a přesvědčivostí svých realistických obrazů lidské bídy, utrpení a ponížení staly tvrdou obžalobou kapitalismu, bylo to spíše bezděčné, snad i proti vůli samého autora, jehož hlavní povahové rysy jsou pasivita, pokora a nebojovnost.⁴

Na rozdíl od jiných českých vesnických prozaiků Jahn jenom zřídka kdy dospěl k rozsáhlejším románovým pracím; jeho doménou je krátká povídka, kompozičně pevně skloubená a stylisticky vybroušená do hutné pregnančnosti. Jenom střídme používá Jahn dialektismů.⁵

Již v první knižně vydané sbírce povídek *Z temných i světlých cest* (1894) se mu v oddíle Na vsi podařilo několik bystře viděných realistických obrazů z vesnického horského života. Vliv velkých ruských realistů, který do značné míry zasahuje celé první období Jahnovy tvorby a uplatňuje se nejednou i ve vyzrálých povídkových pracích, je již zde jasně patrný.⁶ Zejména Turgeněvovy drobnokresby z mužického života zde na Jahna působily, jak je zřejmé zvláště z povídky Podivný druh. Zvláštní oblibu v zobrazování smrti a umírání, která převládá v prvních Jahnových sbírkách, dosvědčují zde ponuré, typicky jahnovské črty Stejný osud a Jedle. Nejlepší povídkou z celého souboru je však Starý svět na vsi, jedna z nejlepších Jahnových próz vůbec. Jejími hrdiny jsou stařík a stařena, jakýsi to beskydský Filemon a Baucis, dožívající jako přežitek starých časů na osamělé horské pasece. Jahn dovedl oběma postavám vdechnout stařecké usmíření a idylický klid vpravdě ovidiovský a krajinám dodal kouzlo přírodních nálad turgeněvovských. Avšak i tato půvabná povídka, zamlžená

⁴ Již Engels zdůrazňuje, že často jistá tendence proniká v díle spisovatelově bezděčně nebo i proti jeho vůli. V dopise Margaretě Harknessové z dubna 1888 píše: „Realismus, o jakém mluvím, se může dokonce projevit i proti názorům autorovým.“ (Marx — Engels, *O umění*, Praha 1949, str. 72.)

⁵ Srov. Fr. Zákavec, *Jazykový materiál ve spisech M. Jahna*, Moravskoslezská revue 1919/20, str. 190n.; Jiří Krystýnek, *Dialektické prvky v díle Metoděje Jahna* (rkp. seminární práce), Brno 1937, 44 str.

⁶ Jahn se k tomuto vlivu sám přiznává ve svém životopise: „V té době (1888 až 1839) počal jsem čísti realistické spisy ruských autorů a četbou jejich naučil jsem se hleděti pozorněji na život a lidi.“ (Letem přes život. *Metoděj Jahn, člověk a dílo*, Brno 1925, str. 12.)

lehkou patinou starosvětské idyličnosti, má základní rys celé Jahnovy počáteční tvorby; příděch zatrpklé zádumčivosti utkvěl i na této selance ze starých časů a nenechává nikoho na pochybách, že tato zdánlivá poklidná idyla je jenom tichou rezignací po životě plném těžké práce, útrap a strádání.

Soubor povídek *Neužšlo ráno...* (1898) je jednolitý řetěz prací stejné ražby a intonace, spojených motivem smrti. Z ruských vlivů by se zde dal vysondovat nejspíše vliv Dostojevského. Povídka *Na stopě* zpracovává v dynamicky vystupňované miniatuře přímo syžet Zločinu a trestu. Vřelý soucit s vyděděnými a trpícími vyznačuje Jahna ve chvílích, kdy sestupuje až do prostředí spodiny lidské společnosti. Nejsilnější jsou zde podtrženy špatné vlastnosti horalské: hrabivost, surovost a bezcitnost. Jahn však přesvědčivě vždy dovozuje, že tyto vlastnosti nevyplývají z přirozené špatnosti; jsou jenom výsledkem tvrdého a bědného života, který deformuje tyto vyděděnce lidské společnosti a sráží je až k mužické otupělosti a lhostejnosti. Je to tvrdý odsudek tehdejšího společenského řádu, který nakládá s člověkem někdy hůře než se zvířetem. Jsou tu však i postavy veliké a prosté zároveň, schopné něhy i nezištné obětavosti. Jahn tu dokládá, jak prostý valašský chudšas při vši své zaostalosti a zbídačelosti stojí morálně i charakterově mnohem výše než bezcitný vesnický boháč a povýšené panstvo ve městě. Podobnost beskydského horala s prostým polským chlopem a ruským muzikem vyniká tu nejmarkantněji. Smutné krajiny, deštivé, zamlžené, beznadějně šedivé, s mrtvolnými přízraky bezlistých stromů, jsou stylovým rámcem knihy.

Ponurou tematikou, zdůrazněnou stejně chmurnou kulisou zamlžených, tesklivě holých krajin a syrově páchnoucích lánů, řadí se k předchozí sbírce další dvě knihy vesnických povídek, *Zapadlé úhory* (1900) a *Údolím života...* (1902). I v Zapadlých úhorech je motiv smrti a umírání motivem ústředním, spojujícím téměř všechny povídky, které však ve srovnání s knihou předcházející pozbýly již značně na originalnosti a vyústily nakonec namnoze v jednostranně temné obrazy z valašské vesnice, které mají jenom jediný tón beznaděje a smutku. Valaško se tu jeví jako nešťastná a neradostná země, zakrytá těžkým přikrovem mraků, jimiž jenom zřídka se prodere bledý paprsek slunce. Jako nový tematický prvek se tu objevuje pouze motiv úplného odevzdání a motiv zbožnění půdy. Vliv ruského realismu se opět projevuje v neskrývané zálibě v psychologických rozborech, často již stereotypních, v úsilném řešení mravních problémů, které mnohdy fabuli omezují na minimum, a zejména v novém a častém zpracování problematiky zločinu a trestu.

Totéž se dá vcelku říci i o obsírné sbírce *Údolím života...*, kde sociální problematika, viděná v souladu s Jahnovým povahovým založením a tvůrčím přístupem především prismatem psychologickým, opět převládá. Pozoruhodná je tu zvláště črta Poznání, kde mladý učitel-tolstojovec, nadšený pro práci na venkově, poznává příkrý rozdíl mezi krásnou přírodou, idyllicky malebným povrchem a duševním temnem horalovým. Na rozdíl od dřívějších povídek Jahnových září zde tentokrát beskydská krajina v bohatě odstíněných barvách.

V souboru *Tiché světy* (1906) především tři povídky (*Účely života*, *Poslední lidé*, *Bolest*) dokumentují tehdejší Jahnův vyhraněný zájem o nej-

ožehavější sociální problémy Valašska. Autor tu sestupuje až na dno valašské vesnice, k nejhudším a nejubožejším, jimž tehdejší společnost svými neúprosnými zákony zcela zahradila cestu ke štěstí a pošlapala i jejich lidskou důstojnost. Náhorně to demonstují zejména dvě psychologicky znamenitě prokreslené postavy: slabomyslný Michal, degenerovaný ubožák, jehož jedinou radostí je každoroční pouť na Hostýn, a bédný Notár, jeden z „posledních lidí“, člověk vydeděný ze společnosti, všemi opovrhovaný a sloužící jenom za terč posměchu, ale mající přitom srdce dobré a duši citlivou, toužící po troše štěstí. Jahn dospěl k hutné, masivní povídkové formě, k tvrdě sroubené větě a k rozvázně tepanému výrazu. Jeho valašské typy jsou všechny precizně propracovány, jakoby řezány do dřeva rukou pomalou a pečlivou.

Novým zpracováním filemon-baucidovské tematiky v horském prostředí je mistrovská povídka Spánek ve sbírce *Večerní stíny* (1908). Na osamělé pasece vysoko v horách odolává stařík se stařenou lákání synovu, aby se přestěhovali do města. Když syn odejde, usednou spokojeni do sadu mezi rozkvetlé štěpy, dívají se na zamlžené hory před sebou, dýchají jejich lahodnou vůni a ponenáhlu usínají. Tento klidný, nesentimentální výjev stařecké vyrovnanosti, spokojenosti a přichylnosti k horám je zasazen do opojného májového večera, prosáklého sladkou vůní kvetoucích stromů. I když nebudeme s Jahnem souhlasit v jeho odmítavém postoji k městské civilizaci a v jeho chvále pasecké idyly, přece mu musíme přiznat, že i zde zůstal realistou, protože horalova přichylnost k rodným horám je skutečnost, kterou lze těžko popřít.

Názor, že město má škodlivý, rozkladný vliv na vesnici a vesničana, charakterizuje i povídky *Jarní přehánky* a *Cesty v mlze* v souboru *Stopy v rosách* (1909). Člověk z vesnice, přicházející do města, je jako přesazený květ. Chřadne, nemůže se uplatnit, je vystaven mnoha rozčarováním a zklamáním a teprve návrat na ves mu vrací klid a štěstí. Tedy v podstatě totéž téma, které známe zejména z několikrát zpracování Raisova.

Rozsahem i obsahem bohatá sbírka *Ráj a jiné povídky* vyšla souborně až r. 1916; jde však vesměs o práce, které vznikly (a většinou také jednotlivě vyšly) o pět, sedm nebo osm let dříve, tedy v době okolo roku 1910, kdy Jahnův zájem o sociální problematiku Valašska byl nejintenzivnější a kdy také Jahn ve své prozaické tvorbě dosáhl uměleckého vrcholu. Kniha obsahuje opět krátké, psychologicky orientované povídky, které jsou Jahnovým nejvlastnějším žánrem. Pracuje opět s minimální fabulí, tím více pečlivosti a pozornosti věnuje však charakterologii a typologii, detailní situační kresbě, věrnému vystižení prostředí, způsobu horalské řeči i jednoduté celistvosti tvaru. Pochmurná tematika, která až na několik jasnějších motivů převládá, je spojena se záměrně těžkopádnou, zemité drsnou dikcí v typicky jahnovský celek. Tvrdé, neohlazené věty převalují se lině a těžce jako myšlenky v hlavě zaostalého obyvatele horských pasek. Znovu nejhudší z nejhudších jsou hrdiny těchto ponurých výjevů z valašského života. Je to série obrazů ubožáctví materiálního i morálního. A přece se stále zdůrazňuje lidství i těchto nekonečně ubohých, k zemi přitlačených lidí. Pasekář Mitaš, který na návod ženin zabil dceřino ne-manželské dítě, je pronásledován svědomím a drčen majestátem lidství. Nerozumí tomu dobře, ale v jeho mdlém mozku se stále motají slova „člo-

věk je člověk“, až ho doženou k sebevraždě. Nebo kolik krásného lidství je v prosté vesnické ženě, kterou muž připravil o všechno a která ho přesto zachraňuje v bídě a pomáhá mu založit novou existenci. A jaké lásky je schopen starý pasekář Andrys, který úzkostlivě opatruje vetříchý dřinec, připomínající mu zesnulou ženu a chvíle štěstí s ní strávené. Bídny život sociálně ujařmeného Valacha, jeho dobré i špatné vlastnosti, jeho bolesti i skromné radosti, to všechno vystupuje zvláště výrazně v této vrcholné knize Jahnově v umělecky zdařilých tvarech. I horská příroda, které se zde znovu dostalo více místa než v knihách předchozích, nejednou teple zadýchne vůní lesů, pasek a strání do drsných výjevů z vesnického života. Povídky Ráj, Voják a Andrysův dřinec patří spolu s povídkou Spánek mezi nejlepší a nejtypičtější prozaické práce Jahnovy.

Již v době těsně před válkou a za války se však Jahn odklání od realistických obrazů těžkého života horských chudšasů, jak je zřejmé z málo významné sbírky krotkých humoresek *Rozmarné chvíle* (1914) a zejména z rozsáhlé povídky *Horští lidé* (vycházela poprvé na pokračování v Zlaté Praze r. 1916), kde zpracoval idylickou historku lásky mladých valašských vesničanů s nesložitou zápletkou a šťastným koncem. Jasná, radostná nálada vane z této prózy. Tedy ne již bezútěšný pesimismus ani stařecké usmíření, ale svěží optimismus, zcela neobvyklý v starších pracích Jahnových.

Od té doby se v Jahnových prózách již nikde nesetkáme s onou ostrou, pronikavou kritikou společnosti, tak příznačnou pro jeho první povídkové práce.

V několika povídkách se Jahnovi podařil bystrý průhled do tenké, ale na Valašsku významné sociální vrstvy, do světa lesníků, hajných a nadlesních, kteří v chudých horách představují jistý druh šlechty. Tak již v povídce *Ráno* (poprvé v Zlaté Praze r. 1911) se v myslí inteligentního a lidsky citícího lesníka ozývá stesk nad sociální nespravedlností a bolestné uvědomění rozporu mezi povinností a citem. Aristokratický způsob života v rodinách zámožných valašských nadlesních zobrazil v povídce *Hostina* (Černá země 1925) a mimoděk ho uvedl do protikladu se skromným postavením mladého učitele. Z lesnického prostředí je i svěží črta *Živel* (Naše země II, 28—31).

Jahnův odklon od sociální problematiky dokumentuje také kniha chlapeckých vzpomínek *Jarní píseň*.⁷ Přináší jenom vlídně zjasněné a milými vzpomínkami proteplené obrazy ze života na vesnici a v přírodě. Příroda tu dostala nový, významný úkol, stala se dominantou, průsečíkem, v němž se všechny složky Jahnových pamětí sbíhají. Stylisticky vynikající knížka je výrazem lásky a obdivu k přírodě, moudré, laskavé učitelce a přítelkyni. Podobá se Mrštíkovi Roku na vsi půvabným naturismem i časovým rozvrhem na dobu jednoho roku, obdivem pro sedláka, jeho rozvážnost i práci připomíná zase Holečkovu jihočeskou epopej.

Mnohem slabší je obširný román *Slunečná paseka* (1937), který se nejenom vymyká zcela z rázu starších prací Jahnových, ale vykazuje již

⁷ *Jarní píseň* vycházela původně na pokračování v Moravskoslezském deníku v Mor. Ostravě r. 1925. První knižní vydání v Brně 1940 nákladem Moravského kola spisovatelů. Druhé vydání v Mor. Ostravě 1941 nákladem Lukasičkovým. Poctěno národní cenou pro rok 1940 se zřetelem k celému dílu autorovu.

i značný nedostatek invence. Skrovný děj, až příliš volně plynoucí a postrádající jakoukoli dynamiku, je složen ze dvou nevýrazných a zcela bezkrevných milostných historií. Kronikářsky rozvěklá práce vyznívá jako oslava selské práce a přičynlosti k rodné půdě. Jahn zde naznačuje již silný vliv průmyslového Ostravska na život beskydského kraje a posuzuje jej nepříznivě. S nelibostí a nepokojem sleduje, jak průmysl a městská civilizace rozkládá staré selské rodové tradice. Na rozdíl od přísného realismu starších prací proniká tu schematizující idealizace, víra v člověka a jeho štěstí, která však nepramení z vědomí zákonitosti lidského vývoje vpřed, ale spíše ze staromilsky zasněného pohledu zpět.

Do valašského prostředí sáhl Jahn i v jediném svém dramatu, nevybral si však k tříaktové hře *Křemenáči*⁸ téma ani specificky valašské, ani dramaticky silné. Nevytěžil ze sporu dvou tvrdých horalských hlav ani všechnu dramatickou dynamiku, jak to dokázal Sokol Tůma v oblíbených a často hraných *Pasekářích*. Jahn předčí Tůmu jedině v pevně stavěném dialogu, v němž velmi výstižně zachytil způsob mluvy valašských sedláků, ačkoliv užívá spisovného jazyka. Podařilo se mu zde několik výrazných postav z prostředí zámožné valašské rodiny na počátku 20. století, avšak metodou spíše povídkově popisnou než dramatickou.

Dnešní Valaško se pronikavě odlišuje od onoho chudého a zaostalého kraje, který Jahn ve svých pracích zobrazoval před pouhými několika desítkami let. Jako v málokteré jiné oblasti projevil se na Valašsku po roce 1945 a 1948 mimořádně prudký hospodářský rozmach a sociální vzestup. Místo dřívější nezaměstnanosti projevil se dokonce za rozsáhlé industrializace kraje povážlivý nedostatek pracovních sil, odstraňovaný přísunem obyvatelstva z jiných krajů, takže např. jenom na Rožnovsku se počet obyvatelstva po druhé světové válce téměř zdvojnásobil. Nová sídliště, nové čtvrti rodinných domků a vilek, moderní obchodní domy, výstavné veřejné budovy a tovární objekty, to všechno změnilo podstatně tvářnost malých valašských měst.

V konfrontaci s temnými obrazy valašského venkova, jak jej Jahn realisticky zobrazil na rozhraní 19. a 20. století, vynikne s přesvědčující názorností, jak podstatně přes všechny nedostatky, dílčí neúspěchy, chyby a omyly, které doprovázely budování nového společenského řádu u nás, se změnil život Valaška za socialismu. Právě v této neúrodné, kdysi velmi chudé oblasti, která se dnes změnila v zámožný, plně prosperující kraj, jsou hospodářské úspěchy socialismu zcela evidentní.

Tím také se Jahnovy realistické obrazy ze života starého Valaška stávají významným a poučným dokumentem doby již minulé i mementem pro ty, kdož kapitalistický systém sami už nepoznali. Je to dokument tím cennější a tím průkaznější, že sám Jahn — jak již řečeno výše — proti kapitalismu v zásadě nikdy nebyl a nikdy proti němu otevřeně nevystupoval.

Souhrnně je možno konstatovat, že v první, umělecko nejhodnotnější fázi své literární tvorby zobrazil Jahn s realistickou věrností a vřelým citovým vztahem sociální realitu moravského Valaška na rozhraní 19. a

⁸ *Křemenáči*. Obraz ze života valašského o třech jednáních. Černá země 3, 1926-27, str. 117n., 146n., 177n. Knižně Praha 1937, Švejsda.

20. století. Zůstal však i při hlubokých sondách do života a psychologie valašských horalů vždy pouze kritickým realistou, který nevidí východisko z bezútěšné situace svých zbídačelých krajanů, a upadá proto často do pesimismu a beznaděje. Již v druhém desetiletí 20. století objevují se však u Jahna v některých jeho pracích náznaky nesprávného chápání vztahu mezi městem a venkovem, které později vyúsťují až v jednostrannou oslavu rolnictva jako jediného zdravého jádra národa, přičemž Jahn v této pozdější fázi své tvorby jako by už neviděl třídní rozdělení vesnice. Obnovení československé státní samostatnosti v roce 1918 na Jahna mocně zapůsobil a ochromilo zcela jeho dřívější ostře kritický pohled, jímž ještě na počátku století dovedl hluboko proniknout do struktury života na valašské vesnici a odhalovat její příkré sociální rozpory. Myně se domníval, že vytvořením nezávislého československého státu byly dány také podmínky pro postupné vyřešení základních sociálních otázek. Zájem o sociální problematiku v tomto období u Jahna zcela ochabuje. Pokud zobrazuje ještě i nyní valašský venkov, jsou to buď veršované obrazy patriarchální idylky, jednostranná glorifikace selství, nebo třídně nediferencovaný obraz valašské vesnice jako protiklad k industrializovanému velkoměstu, které rozkládá staré vesnické tradice. Přesto Jahnovy tvůrčí schopnosti ani ve stáří neupadají. Avšak těžiště jeho zájmů a inspiračních zdrojů se přesouvá do jiné žánrové a tematické oblasti. Jahn teď píše především svěží a průzračnou krajinnou lyriku, v níž v nerudovsky prostých a srdečných verších, s bohatou paletou barev a náladových odstínů oslavil krásu svého rodného kraje. Svými cykly *Bezkydy* (1929) a *Valašsko* (vydáno posmrtně r. 1946 v souboru *Písně rodného kraje*) zařadil se Jahn také mezi nejlepšší lyrické básníky Valašska a Beskyd.

SOZIALE PROBLEMATIK DER MÄHRISCHEN WALACHEI IN DEN WERKEN METODEJ JAHNS

Das ganze Leben und literarische Werk Metoděj Jahns ist mit der mährischen Walachei eng verbunden. Obwohl er selbst in leidlich günstigen Lebensbedingungen wirkte, wurde er durch die schwierige soziale Lage, durch das Elend sowie die Armeligkeit seiner Landsleute tief gerührt. Besonders in der ersten, künstlerisch wertvollsten Phase seines literarischen Schaffens stellte er mit realistischer Treue die soziale Realität seines Heimatlandes an der Wende des 19. und 20. Jahrhunderts dar. Er ist jedoch immer nur ein kritischer Realist geblieben, der keinen Ausweg aus der trostlosen Situation der armen walachischen Bergbewohner fand und deshalb oft in pessimistische Stimmungen verfiel. Bereits im zweiten Jahrzehnt des 20. Jahrhunderts zeigen sie jedoch bei Jahn Merkmale einer unrichtigen Auffassung des Verhältnisses zwischen Stadt und Land, die später zu einer einseitigen Glorifizierung des Bauernstandes als des einzigen gesunden Kerns der Gesellschaft führten. Die Errichtung des selbständigen tschechoslowakischen Staates im Jahre 1918 wirkte auf Jahn sehr tief ein und schwächte somit seinen früheren scharfen kritischen Blick. Er hegte irrtümlich den Glauben, daß durch die Erneuerung der staatlichen Unabhängigkeit günstige Bedingungen auch für die Lösung der sozialen Probleme geschaffen wurden. Das Interesse für soziale Problematik läßt bei Jahn in diesem Zeitraum gänzlich nach. Jahn schreibt jetzt vor allem lyrische Gedichte und anmutige Idyllen, in denen er die Schönheit seines heimatlichen Gebirgslandes besingt. Der frühere hervorragende kritische Realist und Erzähler reihte sich nun auch unter die besten Lyriker der mährischen Walachei und der Beskiden ein.